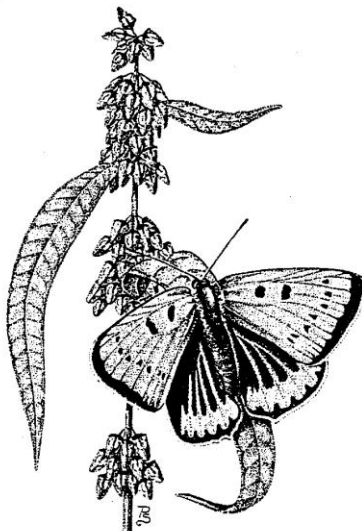

11^e jaargang
oktober 2007

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste vlindervrienden,

Het was geen geweldige zomer voor onze vlinders. Niet alleen was het een slechte zomer voor de dagvlinders, maar ook de nachtvlinderliefhebbers hebben na juni weinig spectaculairs kunnen zien. Dat blijkt ook uit de lijst met bijzondere waarnemingen op de internetsite van onze vlinderwerkgroep: stonden daar vorig jaar zo'n honderd meldingen op van bijzondere soorten, nu houdt het met 25 wel op! Vooral de tweede helft van de zomer leverde weinig bijzondere waarnemingen meer op.

Toch blijkt meestal dat er op onze najaarsbijeenkomst nog veel te vertellen is door onze leden over hun ervaringen van het afgelopen seizoen en ik denk dat we dan weer veel leuke dingen te horen en te zien zullen krijgen.

De lezing van Hein Boersma over de Afrikaanse dagvlinders op onze voorjaarsbijeenkomst heeft een vervolg gekregen. Een zevental leden van de vlinderwerkgroep heeft besloten om samen met Hein Boersma twee weken naar Ghana te gaan om daar zowel de dag- als nachtvlinders te gaan inventariseren. De reis zal in twee groepen plaatsvinden, namelijk eind november - begin december en een groep rond de jaarwisseling. De voorbereidingen zijn in volle gang en uiteraard zullen we jullie te zijner tijd verslag doen van onze ervaringen!

Door de Ghana-reis is de determinatiedag dit jaar ook wat later in januari, namelijk op zaterdag 26 januari om 11 uur in Hemrik. Mocht je foto's, dia's of vlinders hebben waarbij je moeite hebt om de juiste naam te vinden, dan is er voldoende hulp aanwezig op die dag. Graag van te voren even opgeven als je komt in verband met de soep- en broodjesvoorziening.

Veel leesplezier toegewenst en graag tot zondagmiddag 11 november in de Fûgelhelling!

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord		pag.	1
Inhoud			2
Aankondiging Najaarsbijeenkomst 2007			3
Verslag Voorjaarsbijeenkomst 2007			4
Excursie Drents-Friese Wold bij Appelscha	Gerard Bergsma		7
Verslag excursie Ameland	Gerrit Tuinstra		8
Verslag excursie Friese IJsselmeerkust	Siep Sinnema		11
Nationale Nachtvlinder Nacht 2007	Siep Sinnema		13
Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga	Andy Saunders		16
Nieuwe soorten voor Friesland in 2007	Gerrit Tuinstra		17
Onderzoek oranjetip-eitjes op look zonder look	John Boosman		21
Wespvinders (Sesiidae) en feromonen	Gerrit Tuinstra		24
Ledenmutaties			28
Belangrijke data			29

Aankondiging najaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op zondag 11 november 2007 in **de Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's middags om 14.00 uur.

De indeling van deze middag is als volgt:

1. Opening.
2. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
3. Ervaringen/mededelingen/eigen inbreng van en door leden.
U kunt allerlei zaken meenemen, zoals vind- en kweekmateriaal, foto's, dia's, boeken, cd-roms etc. en daar iets over vertellen, of vragen over stellen.
4. Verslag Nationale Nachtvlinder Nacht 2007 (Siep Sinnema).
5. Pauze.
6. Powerpointpresentatie Schaopedobbe bij Elsloo (Gerard Bergsma).
7. Speerpuntgebied 2007 – Drents-Friese Wold (Gerrit Tuinstra).
8. Rondvraag.
9. Sluiting.

Attentiepunten:

- Als u dia's, filmmateriaal of software (cd-roms) hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de secretaris te melden.
- Contributie (€ 5,00 per jaar) kan worden voldaan bij onze penningmeester, Luit de Zee. Overmaken kan ook naar gironummer 7223259 ten name van L. de Zee te Joure.
- Ingevulde waarnemingsformulieren kunt u zoals gebruikelijk inleveren bij Jannie Sinnema. **Indien u beschikt over een computer, alsmede over een Excel-programma, dan verzoeken wij u vriendelijk de gegevens in Excel in te voeren en dit vervolgens te mailen aan Siep & Jannie Sinnema, internetadres: s.g.sinnema@wanadoo.nl**
De Vlinderwerkgroep heeft een database, waarin alle Friese vlinderrecords worden opgenomen. Het is het makkelijkst wanneer de waarnemingsgegevens elektronisch worden aangeleverd.
Voor de Excel-file (het opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Siep Sinnema; Deze kan dit in een bestandje naar u toe mailen.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.
Gerard Bergsma - secretaris.

Verslag voorjaarsbijeenkomst 2007 Gerard Bergsma

De voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op donderdag 19 april 2007 ('s avonds) in de Fûgelhelling te Ureterp. Er waren 27 personen aanwezig.

1. Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom; met name onze gastspreker van vanavond Hein Boersma en verder Gerrit en Karen Hekstra, Cynthia Lange, Lisette Heikoop, Jetty Keegstra en Antoine van der Heijden. Er zijn afmeldingen van Hans Bijl, Germ Jonker, Arnold Slagter en Henk Hunneman.

De voorzitter wijst op de internetsite www.firstlight.nl waar een aanbieding is voor HPL-lampen. Dit is een adres waar men scherp geprijsde merklampen kan bestellen.

De atlas 'Dagvlinders in Fryslân' is voor € 5,00 per stuk te koop bij het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland. Er is nog een behoorlijk aantal atlassen voorradig. Op 16 en 17 juni houdt de Vlinderwerkgroep een weekendexcursie op Ameland. Liefhebbers kunnen zich aanmelden.

Als 'speerpuntgebied' voor nachtvlinders is er dit jaar gekozen voor het Drents-Friese Wold. Uiteraard het in Friesland gelegen deel van dit Nationale Park.

In de 'Zeeuwse Prikkebeen', het contactblad van onze collega-vlinderaars uit Zeeland, las het bestuur een leuke reactie op een artikel van Gerrit Tuinstra over nachtvlinders. In het artikel melden de Zeeuwen, dat ze bewondering hebben voor de snelheid, waarmee het aantal waargenomen soorten in Friesland toeneemt, maar dat ze alles op alles zullen zetten om ons te evenaren of zelfs in te halen!

2. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.

- Een afvaardiging van het bestuur van de Vlinderwerkgroep zal op 20 april aanwezig zijn bij het afscheid van Harry Wijnandts, directeur van het Natuurmuseum Fryslân.
- Bij de voorjaarsopening van de Kruidhof te Buitenpost had de Vlinderwerkgroep een stand op het terrein. Tevens verscheen een artikel over de Vlinderwerkgroep in de Kollumer Nieuwskrant.
- De ingekomen stukken worden voorgelezen door de secretaris.

3. Lezing over Afrikaanse dagvlinders (genus *Charaxes*) door Hein Boersma.

Hein Boersma (62 jaar) heeft de eerste 20 jaren van zijn leven in Friesland gewoond, daarna 20 jaar in Afrika en vervolgens de afgelopen 20 jaar weer in Friesland.

In Afrika was hij achtereenvolgens werkzaam in Rwanda, Ghana en Nigeria. Daarna studeerde hij in Groningen Arabisch om vervolgens te worden uitgezonden naar de Oliestaten. Om te zoeken naar soorten van het genus *Charaxes* bezocht hij Noord-Nigeria en de Nigerdelta. Ook in Gambia en Senegal zocht hij naar leden van deze prachtige vlinderfamilie, vooral langs de rivier de Gambia. Een gevaarlijk

gebied vanwege de rebellen en de aanwezigheid van landmijnen. Vorig jaar is hij naar Mali geweest en heeft hij gereisd tot boven Kameroen. Oostelijk en zuidelijk vanaf dat punt begint een ander gebied zegt Hein. De 'Afrotropical Region'. Je ziet er andere vlinders door morfologische verschillen met de westelijke en noordelijke soorten. Van de *Charaxes*-familie zijn er 61 soorten bekend, waarvan 50 soorten in bosgebieden, 9 soorten in savannen en 2 soorten in ander terrein. Hein laat een dagvlinder zien. Vrouwtjes van de *Charaxes*-clan vang je in de zon; mannetjes vang je met bedorven voedsel/vis. Een belangrijk boek is 'Butterflies of West-Africa' van Torben B. Larsen (Apollo Books – twee delen).

Van de originele landschappen en begroeiing in de gebieden waar hij op zoek is geweest naar soorten *Charaxes* is nog tussen 5% en 8% over. Er is niet vastgesteld, of er door de enorme achteruitgang van oorspronkelijke natuur een significante achteruitgang van *Charaxes*-soorten en andere Afrikaanse dagvlindersoorten is opgetreden. Samen met Sytse Singelsma is Hein vorig jaar in Ghana geweest (Bobiri-woud, Wli, Afadjato en Atewa range). Ze hebben samen hard gewerkt en 230 soorten dagvlinders waargenomen.

Toen Torben B. Larsen enige tijd geleden voor de Ghanese regering een onderzoek naar vlinders deed, vroeg hij Hein om hem te vergezellen. Het betrof onderzoek in het grensgebied tussen Ghana en Togo. Ze reisden in een landrover. Vooral langs de oevers van riviertjes barst het daar van de vlinders. De methode van Larsen is, dat hij de vlinders eerst doodmaakt en vervolgens met open vleugels in de zon laat verstijven. Daarna fotografeert hij de exemplaren.

Hein laat achtereenvolgens een aantal digitale foto's, dia's en een film zien en voorziet de beelden van commentaar. Ook heeft hij enkele bakken met een selectie van Afrikaanse dagvlinders meegenomen. Ze zien er werkelijk schitterend uit. Hein geeft aan het slot van zijn presentatie aan, dat hij een groepje van 6 tot 8 vlinderliefhebbers zoekt die met hem tussen half november 2007 en begin januari 2008 naar Ghana wil. Er melden zich direct een aantal gegadigden.

4. Pauze.

5. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Gerrit Tuinstra: Er is vorig jaar een nieuwe micro-nachtvlinder voor **Nederland** gevonden door Hessel Hoornveld jr. Op zijn eigen erf nog wel (Jubbega). Hessel had hem gevangen en er (gelukkig) een prachtige foto van gemaakt, omdat het beestje er zo mooi uitzag. In eerste instantie kwam niemand er uit en kon hij niet op naam worden gebracht. Aangezien het om een bladroller ging, werd de foto gemaild aan (o.a.) Frans Groenen (bladrollerspecialist). Deze bracht uitkomst. Het bleek te gaan om *Pseudococcyx (Blastesthia) tessulatana*. Deze soort was nog niet eerder in Nederland waargenomen.

Gerrit Tuinstra: Aan de voorlopige Atlas van de Macro-nachtvlinders in Friesland is in de herfst – winter – voorjaar weer gewerkt. Er zijn foto's van Spanners – Uilen – Pijlstaarten verzameld en er zijn bijbehorende teksten vervaardigd. Gerrit

legt aan de hand van powerpointbeelden uit hoe een en ander werkt op de site van de Vlinderwerkgroep.

Siep Sinnema: Vertelt dat er eitjes van de Sleedoornpage zijn gevonden aan de zuidkant van Wolvega. De aanwezigheid van deze vlindersoort in Friesland is dus definitief vastgesteld.

Gerrit Hekstra, secretaris van het Biologysk Wurkferbân van de Fryske Akademy vertelt, dat er een herdenkingsboek ('Atlas fan fjildbiology, natoer en gea yn Fryslân') is geschreven over het tijdperk tussen 1845 en 2000 en dat dit parallel is verschenen bij de start van de nieuwe Friese Databank van flora en fauna. Nu ontstaat er langzamerhand een netwerk tussen diverse organisaties in Friesland, zoals It Fryske Gea, Natuurmuseum Fryslân en Fryske Akademy. Gerrit Hekstra vraagt onze medewerking om Friese (volks)namen van nachtvlinders voor de Friese Databank te verzamelen en deze te melden bij Peter de Boer en/of Ep van Hijum. Van dagvlinders is er al een lijst met Friese namen (NB: zie bladzijde 173 van 'Dagvlinders in Fryslân'). Een naamlijst van vogels is er ook al. Met plantennamen is men bezig en voor libellen verschijnt deze na de zomer (Peter de Boer).

Willem de Jong heeft het boek 'Aberrations of British Butterflies' aangeschaft en laat dit rondgaan. Het boek behandelt afwijkingen van dagvlinders.

Wiebe Poppe heeft in 2006 in het Oosterschar geïnventariseerd. De Vlinderwerkgroep Friesland had er reeds 191 soorten macro-nachtvlinders vastgesteld. Wiebe vond 23 nieuwe soorten, zodat het totaal voor dit gebied nu op 214 macro-nachtvlinders staat. In 2007 zal hij er verder onderzoek doen.

Philip Zeinstra heeft contact gehad met Joop Kuchlein over de mineerders van Friesland tot 2006. Joop heeft vervolgens een overzicht van uurhokken in Friesland aangeleverd, waarmee men kan zien van welke uurhokken nog geen mineerders bekend zijn. Philip heeft zich in 2006 gestort op de mineerders van Ooststellingwerf; vooral in de dorpen is hij geweest. Hij heeft een boekje over minerende kleine vlinders meegenomen naar deze bijeenkomst. Hierin staat o.a. vermeld hoe je ze moet determineren. Philip heeft reeds 'genachtvlinder' in het Speerpuntgebied 2007 (Drents-Friese Wold). Hij ving er onder meer *Odontosia carmelita* (de berkentandvlinder) en *Polyploca ridens* (de groenige orvlinder); beide soorten zijn zeldzaam in Nederland.

Andy Saunders gaat in 2007 door met inventarisatie van de eendenkooi naast de A50 van Lemmer naar Joure, aan de noordzijde van het Tjeukemeer.

Judith Bouma heeft het Groentje al gezien. Tevens 400 exemplaren van de Noordse witsnuitlibel (*Leucorrhinia rubicunda*) in het Fochteloërveen. Verder heeft ze foto's meegenomen van een Gehakkelde aurelia met afwijkende vleugeltekening (aberratie 'Obscura') en van een Kleine vos die er ook merkwaardig anders uitziet met veel meer witte vlekken op de bovenzvleugels dan normaal het geval is (aberratie 'Flutea').

Heert Hein Kuiper heeft op zijn monitoringroute nog niet veel vlinders waargenomen.

Hilco Meijer meldt, dat iemand een doodshoofdkakkerlak (*Blaberus craniifer*) bij de Fûgelhelling heeft gebracht. Hij heeft dit gemeld bij www.waarnemingen.nl

Antoine van der Heijden ('administrator' van waarnemingen.nl) merkt hierbij op, dat er een embargo op waarnemingen kan worden geplaatst. Een waarneming vereist een gedetailleerde vermelding, anders hebben de PGO's (Particuliere Gegevensbeherende Organisaties → ondergebracht in de VOFF → Stichting Veld Onderzoek Flora en Fauna) er niets aan. Alle meldingen die via waarneming.nl zijn gedaan, komen bij de diverse PGO's terecht. NB: waarnemingen van vlinders ook altijd melden op de site van de Vlinderstichting.

De heer Post heeft de bonte bessenvlinder (*Abraxa grossulariata*) gezien. Er volgen reacties uit de zaal, dat deze soort wel eerder in Friesland is aangetroffen; ook wel rupsen. Volgens het boek 'Nachtvlinders' van Tirion is het 'een gewone soort, die verspreid over het hele land voorkomt'.

John Boosma is bezig met een onderzoek naar Oranjetipjes. Volgende maand verschijnt er een artikel hierover in het blad 'Vlinders' van de Vlinderstichting.

6. Powerpointpresentatie Schaopedobbe door Gerard Bergsma.

Helaas is er geen tijd meer om dit item te doen. Wordt doorgeschoven naar de volgende ledenbijeenkomst.

7. Rondvraag.

Niemand heeft punten voor de rondvraag.

8. Sluiting.

Siep Sinnema bedankt Hein Boersma voor zijn boeiende lezing en wenst allen een goede reis naar huis.

Excursie Drents-Friese Wold bij Appelscha zaterdag 26 mei 2007 Gerard Bergsma

Plaats van samenkomst is het Bezoekerscentrum Drents-Friese Wold aan de weg van Drachten richting Emmen (N381). Het weer is niet al te best; bewolkt met een frisse wind. De vooruitzichten zijn ook niet om over te juichen. Eerst enkele opklaringen in de loop van de middag en avond, maar later (in de nacht) wordt weer regen verwacht. Jammer, maar daarom niet getreurd. Met een groepje van circa 15 personen togen we op pad voor de middagexcursie. Eerst over een betonnen weg met aan weerszijden een weelderige vegetatie met o.a. boerenwormkruid. Daarna recht doorlopend een breed ruiterspad in door het bos en langs enkele heideterreintjes. Iedereen struint rond en speurt naar alles wat kruipt (rupsen) en vliegt. De opbrengst is met dit sombere weertype niet geweldig. De roomkleurige stipspanner (*Scopula floslactata*), de bruine grijsbandspanner

(*Cabera exanthemata*) en de gele oogspanner (*Cyclophora linearia*) worden al snel gesignaleerd, evenals een tweetal micro-nachtvlinders, namelijk *Acrocercops brongniardella* en *Eriocrania subpurpurella*. De mi-vlinder (*Callistege mi*), twee Hooibeestjes, een Groentje, een Bont zandoogje, *Coleophora laricella* (een micro), 5 dennenspanners (*Bupalus piniaria*), het geel beertje (*Eilema sororcula*), 2 st.jacobsvlinders (*Tyria jacobaeae*), de grote spikkelspanner (*Hypomecis roboraria*), *Phyllonorycter harrisella* (een micro) en nog veel meer passerden de revue. Ook een Atalanta vliegt ons razendsnel voorbij. Na anderhalf uur wandelen bevinden we ons aan de zuidoostkant van het Aekingerzand ('De Kale Duinen'). Van hieruit nemen we een noordelijke route, omdat we anders te ver afdwalen. Er is zoveel natuur hier, dat verdwalen een optie is die niet mag worden onderschat. Het overkomt menig toerist, wanneer het niet zonnig is. In de buurt van het Bezoekerscentrum ligt een mooi rond meer, omgeven door bos en bloeiende struiken. De zon begint zowaar door de wolken heen te prikken en even later (zo rond 16.00 uur) wordt het zelfs warm in de luwte van het bos. Insecten beginnen in grote getale te vliegen en we genieten zichtbaar van de zonneschijn en de warmte, die dit oplevert.

Om 17.00 uur schuiven we aan op het terras van het Bezoekerscentrum voor een kopje koffie. Hier maken we plannen voor vanavond. Om 19.30 uur beginnen we een avondwandeling. Er zijn zoals verwacht veel minder deelnemers dan afgelopen middag. Het nestje van een Bonte Vliegenvanger trekt veel bekijks. Moeder blijft onverstoort op het nest zitten tijdens al deze aandacht. Het kroost gaat voor en dient te worden beschermd.

In de loop van de avond neemt de wind af en splitsen we ons in kleine groepjes. Op 5 plaatsen worden de stellingen met de lampen betrokken. De lichtinventarisatie levert per locatie een redelijk aantal vlinders op. Vanaf circa 25 tot 40 soorten. Dat is niet gek voor deze avond, want het is nog steeds aan de frisse kant. Vooral de exemplaren van het klein avondrood (*Deilephila porcellus*) en de Dennenpijlstaart (*Sphinx pinastri*) vallen natuurlijk op. Ook de prachtige schaaruil (*Hada plebeja*) komt het laken nog bezoeken. Er wordt regelmatig contact opgenomen met het thuisfront, waar men de buienradar aan heeft staan in verband met de naderende regen. Rond middernacht vallen de eerste druppels uit de lucht. Toch nog een beetje verrast. We mogen niet klagen over de afgelopen dag. Het had een stuk slechter gekund.

Verslag excursie Ameland, 16 & 17 juni 2007 Gerrit Tuinstra

Er waren een paar redenen voor het houden van een excursie naar Ameland. Ten eerste omdat er van Ameland, in verhouding tot verschillende andere waddeneilanden, nog maar weinig van (nacht)vlinders bekend is. De tweede reden was dat er een geschikte locatie voor de overnachting gevonden was en de derde was het weer. Deze derde reden had meer te maken met de keuze voor een

Waddeneiland als excursiegebied. Immers, het weer schijnt hier altijd beter te zijn dan op het vaste land.

Nou, dat hebben we geweten! Al tijdens de eerste stappen op het eiland kregen we (Andy Saunders, Luut de Zee, Henk Hunneman en Gerrit Tuinstra) tijdens ons wandeltochtje van de boot naar de fietsverhuur te maken met een enorme hoosbui! Omdat Andy enige tijd na de excursie zijn vijftigste verjaardag zou vieren, konden we natuurlijk niet al te hard rennen en zijn we behoorlijk nat geworden. Dit in tegenstelling tot Siep en Jannie Sinnema, die zaten droog in hun auto. Terecht, omdat zij alle nachtvlinderspullen in de auto met aanhanger hadden. Winderig op de eilanden is het natuurlijk altijd. Ook dat hebben we vernomen, tijdens het fietstochtje van de werkschuur van Staatsbosbeheer (Nes) naar de woonplaats van ons werkgroeplid Siebe Visser (Hollum), bij een straffe tegenwind.

Bij de werkschuur werden we ontvangen door Lex Varkevisser (Staatsbosbeheer) en Siebe, alwaar we onder het genot van een kop koffie gesproken hebben over onze bedoelingen en de locaties die we zouden kunnen bezoeken tijdens de excursie, 's middags en 's avonds. Vervolgens zijn we op de fiets gestapt voor de rit naar Siebe's huis. Hier hebben we de meeste bagage achtergelaten en zijn we begonnen aan de middagexcursie. Onder leiding van Siebe hebben we een prachtige gecombineerde fiets- en wandeltocht ondernomen door en in de duinen (globaal bekeken) ten noorden van Hollum, waarbij we uiteindelijk uitkwamen bij de Roosduinen ten oosten van Ballum. Hier hebben we een wandeling gemaakt op een voormalige vuilstort, thans begroeid met een gevarieerde vegetatie, vooral ook in de bosranden. Aan de zuidwestkant van deze vuilstort lag een prachtig heideterreintje met, naast een heidevegetatie, een erg schrale vegetatie met onder andere veel zandblauwtje. Hierop foerageerden verschillende soorten dagvlinders, alsmede een vrij forse rupsendoder. Deze is verzameld en later door Hilco Meijer gedetermineerd als *Podalonia affinis* (aardrupsendoder). Dit is in Nederland de algemeenste van de drie aardrupsendoders, die vooral voorkomt op de hogere zandgronden en in de duinen (med. Hilco Meijer). Gelukkig is het de hele middag droog gebleven.

Zoals inmiddels gebruikelijk, voor de overbrugging van de middag- naar de avondexcursie, hebben we daarna in Ballum een hapje gegeten. Tijdens het eten bleek er echter een behoorlijke donkere lucht in de richting van Ballum te trekken die enige tijd later voor een behoorlijke plensbui zorgde, toen we gelukkig net bij Siebe thuis waren gearriveerd.

Na de koffie zijn we per auto vertrokken om een geschikte plek te zoeken voor de avondexcursie. Helaas stond er nog steeds een behoorlijke wind. Deze bleek te hard te zijn en uit de verkeerde richting te komen op de locatie waar we eigenlijk met de lampen wilden staan, in de Lange Duinen. Daar zijn we dan ook weer vertrokken en uiteindelijk opnieuw terechtgekomen in de Roosduinen, waar we enige beschutting vonden achter een strook met hogere opgaande beplanting, met open uitzicht op een heide- en duingebied. Het was al behoorlijk schemerig toen we daar aankwamen en de lakens met lampen opstelden. Op enige meters afstand

van een van de lampen kwaakten toen al een aantal rugstreeppadden, die daar vrijwel de hele avond mee door zijn gegaan. De aantallen vlinders op de lakens (vier opstellingen) vielen helaas behoorlijk tegen. Waarschijnlijk had dit vooral te maken met de natte vegetatie, door de bui aan het begin van de avond. Maar ook de toch nog aanwezige wind zal aan de relatief lage resultaten hebben bijgedragen. De spullen werden dan ook niet al te laat opgeruimd, wat maar goed was ook. We zaten nog maar net in de auto toen het alweer hard regende.

Na de overnachting en de door Siebe verstrekte broodjes genuttigd te hebben, zijn we per fiets vertrokken naar de boot. Ditmaal over de dijk langs de waddenzee, waar we nog gekeken hebben naar de duizenden vogels (voornamelijk meeuwen en (grote) sterns) op een eilandje vlak onder de kust. Enige tijd na de excursie is helaas het overgrote deel van de op dit eiland aanwezige jonge vogels en eieren tijdens een storm weggespoeld.....

Resultaten

Dat de weersomstandigheden op de eilanden niet altijd ideaal zijn, hebben we tijdens de excursie wel ondervonden. Door regen en wind vielen de resultaten van zowel de middag- als de avondexcursie helaas tegen. Toch telt de totaalijst van de excursie nog meer dan 100 vlindersoorten, verdeeld over acht soorten dagvlinders, een handvol micro's en bijna 90 soorten macro-nachtvlinders.

Tijdens de middagexcursie werden eigenlijk overal hooibeestjes (*Coenonympha pamphilus*) waargenomen, alsmede op verschillende plekken atalanta's (*Vanessa atalanta*) en distelvlinders (*Vanessa cardui*). Op de plek waar Siebe een vlindermonitoringroute loopt, werd een parelmoervlinder waargenomen, foeragerend op de bloemen van braam. Na het exemplaar gevangen te hebben om deze van dichterbij te kunnen bekijken, werd na enige discussie vastgesteld dat het om een duinparelmoervlinder (*Argynnis niobe*) ging. En dat zijn natuurlijk de "krenten in de pap" tijdens de excursies.

Naast de dagvlinders werden er 's middags ook verschillende soorten nachtvlinders gevangen. Hieronder bevonden zich *Chortodes extrema*, een klein uiltje dat vrijwel uitsluitend aan de kust waargenomen wordt en de spanner *Cidaria fulvata* (waarvan de rupsen op roos leven). Van de Sint Jansvlinder (*Zygaena filipendulae*) werden zowel de imago's waargenomen als de rupsen en poppen (in de kenmerkende kokons) gevonden. Een interessante spanner die waargenomen werd en tevens een echte kustsoort is, was *Rhodostrophia vibicaria*. Bij de oude vuilstort werd een exemplaar van de wilgenwespvlinder (*Synanthedon formicaeformis*), foeragerend op de bloemen van braam, waargenomen. Foto's van deze vlinder staan op de website.

Onder de micro's waren een paar interessante soorten, waaronder de 's middags gevangen vedermot *Platyptilia calodactyla* (waarvan de rupsen op kruiskruid (*Senecio spec.*) leven). Op licht werden de grote bladroller *Lozotaeniodes formosana* en *Synaphe punctalis* (familie Pyralidae ofwel grasmotten) gevangen.

's Avonds werden er op licht geen echte bijzonderheden waargenomen. Hoewel, de spanner *Philereme vetulata* (sporkehoutspanner) is natuurlijk geen alledaagse soort en ook de uil *Sideridis albicolon* is een interessante soort voor nachtvlindersaars van het vaste land. Ook werden er vier soorten pijlstaartvlinders waargenomen, het klein en groot avondrood (*Deilephila porcellus* resp. *D. elpenor*), de pauwoogpijlstaart (*Smerinthus ocellata*) en de dennepijlstaart (*Sphinx pinastri*). Hoewel het weer en daarmee de resultaten enigszins tegenvielen, was het toch weer een leuke excursie. Siebe Visser en Lex Varkevisser: hartelijk dank voor jullie gastvrijheid!

Dag- en nachtvlinderexcursie Friese IJsselmeerkust en Kornwerderzand Siep Sinnema

Een excursie organiseren naar de Afsluitdijk en de IJsselmeerkust is een riskante onderneming: het zijn plaatsen waar de wind vrij spel heeft en het succes van zo'n excursie is wel erg afhankelijk van de weersomstandigheden. Op zaterdag 11 augustus mochten we niet klagen: een stralend blauwe lucht en een acceptabele wind zorgden ervoor, dat een vijftiental mensen zich om half twee verzamelden op het parkeerterrein op Kornwerderzand. Aan de Waddenkant van de Afsluitdijk werd allereerst een terrein bezocht, dat voor een deel wordt gebruikt voor dagrecreatie. De bodem bestaat hoofdzakelijk uit zand. Daarna werd een terreintje bezocht aan de andere kant van de sluis, maar ook aan de Waddenkant. Op deze terreintjes werden 8 dagvlindersoorten geteld. Hooibeestje en Zwartsprietdikkopje waren het talrijkst. Volgens plan werd daarop koers gezet naar Makkum. Heert Hein Kuipers wees ons de weg naar de Makkumer Zuidwaard. De Makkumer Noordwaard en de Zuidwaard zijn voormalige zandplaten, begroeid met riet, ruigten en struweel en omgeven door ondiep water. De ontwikkeling van deze gebieden is eigenlijk begonnen met de sluiting van de Afsluitdijk in 1932. Voor de kust lagen toen enkele banken en door de verlaging van het waterpeil bij de afsluiting, het verdwijnen van eb en vloed en de vervanging van zout door zoet water, kwamen deze banken permanent droog te liggen en begon de ontwikkeling van de vegetatie. In 1928 al werd een geul gebaggerd door de platen om de haven van Makkum bereikbaar te houden en daarmee werden Noord- en Zuidwaard gescheiden. De Noordwaard bleef een eiland, de Zuidwaard in over land te bereiken. Een groot deel hiervan bestaat uit rietpolders. We begonnen onze inventarisatie op de voormalige vuilnisbelt en achteraf bleek dat het rijkste stuk wat betreft dagvlinders. Distelvlinders, Atalanta's, Gehakkelde Aurelia, Kleine Vos, Klein Koolwitje en Zwartsprietdikkopje werden hier waargenomen. Vervolgens liepen we een pad door het terrein van het Fryske Gea door de Makkumer Zuidwaard; wat dagvlinders betreft konden we de lijst hier aanvullen met Hooibeestjes en Icarusblauwtjes. Ook een aantal nachtvlinders werd gezien. Opvallend was het grote aantal groeiplaatsen van Heelblaadjes in het terrein. Ook was er veel Koninginnenkruid, een belangrijke nectarplant voor dagvlinders. Vaak

worden langs de IJsselmeerkust trekvlinders, zoals de Luzernevlinder, waargenomen. Helaas hebben we, naast de Distelvlinder, Atalanta en Gamma-uil, deze dag geen bijzondere trekvlinders gezien. Na het nuttigen van een drankje en een ijsje in Makkum nam een deel van de excursiegangers afscheid. De mensen, die 's nachts gingen nachtvlinders, reden naar Oudemirdum en zochten daar uiteraard de bekende snackhal op in het centrum bij de kerk. De plaatselijke uitbater van deze snackhal ziet elk jaar met vreugde uit naar de excursie van de Vlinderwerkgroep, want dankzij die excursie mag hij zich telkens verheugen op een forse verhoging van de omzet en het is opvallend dat het meubilair elk jaar iets luxer wordt. Wij werden dan ook hartelijk ontvangen en de kroket met patat was weer voortreffelijk.

Na dit diner werd het Oudemirdumer Klif opgezocht. Hier is een terrein van Natuurmonumenten, direct aan de kust. Gezien de bijzondere situatie van dit gebied en de bijzondere flora op het Klif leek dit een interessante plaats om de lampen te plaatsen. De afzettingen uit de ijstijd zijn door de Zuiderzee afgeslagen waardoor een zes meter hoog klif is ontstaan. Na de aanleg van de Afsluitdijk is de afkalving uiteraard gestopt en is het klif begroeid met interessante planten, zoals de knikkende distel en echt walstro. We vonden ook veel groeiplaatsen van het grasklokje. Onderlangs het Klif loopt het zogenaamde Groene Strand, waar zoutminnende planten herinneren aan de Zuiderzee periode.

Rond zes uur werd begonnen met een inventarisatie van dagvlinders langs het klif. Waargenomen werden Argusvlinder, Distelvlinder, Kleine Vos, Atalanta, Kleine Vuurvlinder en Klein Koolwitje. Ook werden er een flink aantal nachtvlinders opgejaagd, waaronder een aantal exemplaren van de Zuringspanner (*Lythria cruentaria*). Rond 21 uur werden op drie plaatsen lampen opgesteld. Reeds in de schemering bleek het laken van Gerrit Tuinstra een grote aantrekkingskracht uit te oefenen. Niet direct op nachtvlinders, maar op een plaatselijke kudde hokkelingen. Ze deden herhaaldelijke aanvallen op het laken van Gerrit (ik dacht dat je hiervoor rode lakens nodig had, maar wit blijkt ook goed te werken). Pas na een aanhoudende strijd van ruim een uur gaven de dieren het op, al bleven ze zich dreigend op enkele honderden meters afstand tussen de bosjes ophouden. Het zat Gerrit toch al niet mee, want na deze strijd bleek het aggregaat niet aan de praat te krijgen. Soms zit het mee, soms zit het tegen. Het gevolg was, dat de aanwezigen het moesten doen met twee opstellingen, namelijk die van Andy en die van Siep en Jannie. De temperatuur daalde helaas snel richting de 10 ° C waardoor er weinig spectaculairs op het doek te melden viel. Het opmerkelijkste feit was om 10.49 uur het overkomen van de Spaceshuttle met ISS, precies volgens schema en erg goed zichtbaar.

Bijzondere soorten lieten zich helaas niet op het laken zien. Rond middernacht zijn de lampen gedoofd en uiteindelijk werden toch nog 31 soorten macronachtvlinders waargenomen en 5 micro's. Leuke soorten waren nog de rouwvlinder (*Zeuzera pyrina*) en de grasmot *Agriphila selasella*.

De Nationale Nachtvlieder Nacht 2007 in Friesland. Siep Sinnema

De Nationale Nachtvlieder Nacht was dit jaar vastgesteld op vrijdagavond 7 september. In Friesland kon het publiek op 8 plaatsen kennismaken met de nachtvlieders. Op de meeste plaatsen kon men zowel kennis maken met het lokken van nachtvlieders met een sterke lamp en laken, als door middel van smeer.

De locaties waren dit jaar:

Buitenpost, De Kruidhof (Siep en Jannie Sinnema); Appelscha, Bezoekerscentrum SBB (Gerard Bergsma); Ferwerd, Basisschool Op Streek (Harmen Westra); De Wilgen, De Sanding (Hans Bijl); St.Nicolaasga, Vegelinbos (Andy Saunders); Rijsterbos, werkschuur Fryske Gea (fam. Jagersma); Drachten/Ureterp, De Fûgelhelling (Hilco Meijer) en Bakkeveen, Camping De Ikeleane (Gerrit Tuinstra en fam. Hoornveld).

De publieke belangstelling was zeer wisselend. In Buitenpost kwamen maar liefst 100 mensen af op de nachtvliedernacht en hadden we moeite om het laken overeind en de lamp zichtbaar te houden, helaas waren er ook plaatsen waar de belangstelling zeer gering was.

Verder hadden we in Buitenpost Omrop Fryslân op bezoek; de gemaakte reportage was de volgende ochtend voor de radio te beluisteren.

Er was weer gezorgd voor flink wat publiciteit: diverse regionale kranten hadden in de week voor 7 september aandacht geschonken aan de Nationale Nachtvlieder Nacht, terwijl de Leeuwarder Courant de nachtvliedernacht uitgebreid aankondigde in de Uit-bijlage. Verder was er nog een interview voor Omrop Fryslân en waren de locaties vermeld op Teletext. Was de publieke belangstelling dus goed te noemen, de belangstelling van de hoofdrolspelers, namelijk de nachtvlieders, viel opnieuw tegen. Ondanks het mooie weer kwamen de meeste plaatsen niet verder dan 20 tot 30 verschillende soorten macro-nachtvlieders. Dat had natuurlijk alles te maken met de temperatuur, die aan het begin van de avond snel daalde. Ook de aantallen per soort waren in het algemeen klein. Kennelijk is september toch niet het meest geschikte moment om deze nacht te organiseren.

Het bestuur van de Vlinderwerkgroep heeft daarom contact opgenomen met de Vlinderstichting om te bewerkstelligen, dat de datum naar voren wordt gehaald. Het lijkt ons het beste, wanneer de Nationale Nachtvlieder Nacht wordt georganiseerd eind mei of begin juni. Het is dan nog redelijk vroeg donker en de hoeveelheden nachtvlieders zijn dan veel groter. Ook heb je dan meer kans op grote nachtvlieders, zoals pijlstaarten. En dat zijn nu juist de krenten in de pap voor het publiek.

In een eerste reactie liet de Vlinderstichting weten, dat men veel voelt voor het door ons voorgestelde tijdstip. Het lijkt er echter op, dat voor volgend jaar de datum al weer is vastgesteld, namelijk op vrijdag 29 augustus. Jammer, maar na 2008 zou het dus in mei of juni kunnen worden georganiseerd. De aantallen en soorten vlinders van alle locaties zijn weergegeven in tabel 1; hierin zijn de 15

soorten opgenomen, die het talrijkst waren. Verder is in de laatste kolom het rangnummer van de Nationale nachtvlinder Nacht van 2006 opgenomen.

Tabel 1

Rang gnr.	NNN 2007		Totaal	Aant. loc	Rang nr. 2006
1	<i>Noctua</i>	<i>pronuba</i>	85	8	1
2	<i>Hypena</i>	<i>proboscidalis</i>	46	8	2
3	<i>Xestia</i>	<i>c-nigrum</i>	21	7	20
4	<i>Xestia</i>	<i>xanthographa</i>	20	4	65
5	<i>Thera</i>	<i>obeliscata</i>	20	4	10
6	<i>Phlogophora</i>	<i>meticulosa</i>	19	7	4
7	<i>Ochropleura</i>	<i>plecta</i>	17	8	52
8	<i>Rivula</i>	<i>sericealis</i>	15	5	11
9	<i>Amphipyra</i>	<i>pyramidea</i>	15	5	3
10	<i>Thera</i>	<i>britannica</i>	13	3	5
11	<i>Peribatodes</i>	<i>rhomboidaria</i>	13	5	8
12	<i>Opisthograptis</i>	<i>luteolata</i>	13	6	40
13	<i>Diachrysia</i>	<i>chrysitis</i>	13	6	48
14	<i>Watsonalla</i>	<i>binaria</i>	12	5	84
15	<i>Chloroclysta</i>	<i>truncata</i>	9	4	6

Ter vergelijking de tabel van 2006, toen de Nationale Nachtvliedernacht op 23 september werd gehouden:

Tabel 2

Rang nr.	NNN 2006		Totaal	Aant. loc
1	<i>Noctua</i>	<i>pronuba</i>	26	5
2	<i>Hypena</i>	<i>proboscidalis</i>	23	9
3	<i>Amphipyra</i>	<i>pyramidea</i>	22	6
4	<i>Phlogophora</i>	<i>meticulosa</i>	21	7
5	<i>Thera</i>	<i>britannica</i>	18	4
6	<i>Chloroclysta</i>	<i>truncata</i>	16	7
7	<i>Eupsilia</i>	<i>transversa</i>	16	7
8	<i>Peribatodes</i>	<i>rhomboidaria</i>	16	8
9	<i>Agrochola</i>	<i>macilenta</i>	16	6
10	<i>Thera</i>	<i>obeliscata</i>	15	6
11	<i>Rivula</i>	<i>sericealis</i>	13	6
12	<i>Autographa</i>	<i>gamma</i>	12	4
13	<i>Xanthia</i>	<i>aurago</i>	12	5
14	<i>Dryobotodes</i>	<i>eremita</i>	11	4
15	<i>Agrochola</i>	<i>circellaris</i>	10	4

Onze bekende Huismoeder (*Noctua pronuba*) was in 2007 opnieuw de topper met in totaal 85 exemplaren. Op de tweede plaats komt de Snuitvlinder (*Hypena proboscidalis*). Verder zijn dit, samen met *Ochropleura plecta*, ook de soorten die op de meeste locaties (namelijk alle 8) werden gezien.

Opvallend is, dat zowel in 2006 als 2007 de Huismoeder (*Noctua pronuba*) en de Snuitvlinder (*Hypena proboscidalis*) de nummers 1 en 2 zijn (zie tabel 1 en 2).

In 2007 werden in totaal 453 exemplaren gezien, verdeeld over 80 soorten. In 2006 was dat 435 exemplaren verdeeld over 83 soorten.

Het vroegere tijdstip (7 september in 2007 i.p.v. 23 september in 2006) heeft natuurlijk een behoorlijke invloed op de waargenomen aantallen en soorten nachtvlinders. Een aantal soorten komen in 2007 niet in de lijst voor, terwijl ze vorig jaar wel werden gezien. Dat geldt bijvoorbeeld voor *Eupsilia transversa*: vorig jaar 7^e, nu niet waargenomen; de verklaring ligt in het feit, dat de vliegtijd verder in september ligt (voor overwintering).

Ook verschillende herfststuijen werden in 2007 niet waargenomen: *Agrochola macilenta* (geen in 2007, vorig jaar 9^e); *Agrochola circumcellaris* (geen in 2007, vorig jaar 15^e); *Xanthia aurago* (geen in 2007, vorig jaar 13^e). Voor al deze soorten ligt de vliegtijd laat in september en/of begin oktober en was 7 september dus te vroeg. Daarentegen zijn er uiteraard ook soorten, die door de vroegere datum vorig jaar juist enigszins buiten de boot vielen, zoals *Xestia xanthographa* (top vliegtijd eind augustus, vorig jaar dus te laat); *Ochropleura plecta* (top begin augustus, vorig jaar dus te laat); *Watsonella binaria* en *Diachrysis chrysitis* (tweede generatie vliegt juli/augustus, vorig jaar te laat) en *Xestia c-nigrum* (top eind augustus, vorig jaar dus te laat).

Het aantal waargenomen soorten per locatie was wat teleurstellend, het lag tussen de 20 en 30. Toch valt het aantal soorten dat over alle locaties samen is gezien weer mee, namelijk 80 verschillende soorten. Helaas waren daar dit jaar geen voor het publiek aantrekkelijke soorten zoals pijlstaarten bij. In Buitenpost hadden we gelukkig nog een rood weeskind, dat even bij de stroop kwam kijken. Verder is als bijzonderheid nog te melden de waarneming van de witte eenstaart (*Cilix glaucata*), die in Buitenpost op het laken verscheen. Dit is een vlinder, die de laatste jaren weinig meer wordt gezien en daarom bijzonder genoeg om door Omrop Fryslân bij de actualiteiten te worden genoemd!

Cilix glaucata
(foto S.G.Sinnema)

Zoals het nu lijkt zal de Nationale nachtvlinder Nacht in de komende jaren op een vroegere datum worden gehouden; dat lijkt, gezien het aantal waar te nemen vlinders, een verstandige keuze.

Literatuur:

Waring, P., & Townsend, M., vertaald en bewerkt door De Vlinderstichting, Nachtvinders – veldgids, Tirion natuur, 2006.

Kuchlein, J.H., & Vos, R. de, Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse Vlinders, Backhuys Publishers, Leiden 1999.

Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga Andy Saunders

Nieuwe soorten voor 2007

Helaas heb ik in 2007 tot nu toe (13 oktober) slechts 6 nieuwe macro soorten in en rond St. Nicolaasga kunnen waarnemen.

Eigen tuin (Lichtval)

2 nieuwe soorten zijn in mijn eigen tuin (Heemstrastraat) met de lichtval gevangen. Op 3 juni had ik een exemplaar van *Macaria (Itame) brunneata* (bosbesbruintje). Deze kleine oranjebruine spanner vliegt eind mei tot eind juni. De rupsen leven op de bosbes, ratelpopulier en wilg. Bosbessen heb ik nooit gezien in St. Nicolaasga.

Macaria (Itame) brunneata (foto Andy Saunders)

De tweede soort, die ik mijn eigen tuin heb gevangen, is *Hydriomena furcata* (variabele spanner). Deze spanner vliegt tussen mei en augustus, in één generatie. De rupsen leven ook op de bosbes en de wilg. Deze spanner heb ik op 22 juni gevangen.

Eendenkooi en Parkeerplaats Tjeukemeer

Op het Staasbosbeheer-terrein Eendenkooi de Uilesprong heb ik op 13 juli het kleine beertje *Thumatha senex* gevangen. *Thumatha senex* vliegt half-juni tot half-augustus vooral in moerassen en vochtige grasland gebieden. De rupsen leven van mossen en algen.

Op 17 juli ben ik met Gerrit Tuinstra bij de parkeerplaats De Ulesprong aan het Tjeukemeer geweest. Met onze grote lampen hebben wij twee nieuwe soorten voor St. Nicolaasga gevangen. Op mijn laken tussen de muggen en de vliegen zat de uil *Cerapteryx graminis* (bonte grasuil) en op het laken van Gerrit zat de spanner *Scopula immutata* (bosspanner).

Vegelinbossen

Op 13 mei tijdens een wandeling door het Vegelinbos heb ik overdag, met mijn vlindernet de spanner *Cepphis advenaria* (kleine herculesspanner) gevangen. Deze vlinder vliegt eind april tot half-juli. De rupsen eten ook bosbessen. Kennelijk komt de bosbes toch voor in de omgeving van St. Nicolaasga.

Leuke Micro

Op 21-april 2007 heb ik in mijn eigen tuin, overdag de mooie Oecophoride *Esperia sulphurella* gevangen. Dit was de tweede vangst van deze prachtig mooie vlinder in Friesland.

Esperia sulphurella (foto Andy Saunders)

Nieuwe soorten voor Friesland in 2007 Gerrit Tuinstra

Net zoals ieder jaar zijn er ook in het afgelopen seizoen een aantal nieuwe soorten nachtvlinders voor het eerst in Friesland waargenomen. Voor zover bekend zijn er drie nieuwe soorten vastgesteld, twee macro-nachtvlinders en één micro. Van een van de macro's is uitsluitend een rups gevonden. Van de andere twee zijn de

imago's gevangen, beide op licht. De vondsten van de drie soorten worden hieronder op beknopte wijze toegelicht.

Thaumetopoea processionea (eikenprocessierups)

De Nederlandse naam van deze nachtvlindersoort is een beetje verwarrend. Niet alleen de rups heeft de naam gekregen, maar ook het imago wordt met de naam eikenprocessierups aangeduid. Hetzelfde geldt voor de wilgenhoutrups (*Cossus cossus*).

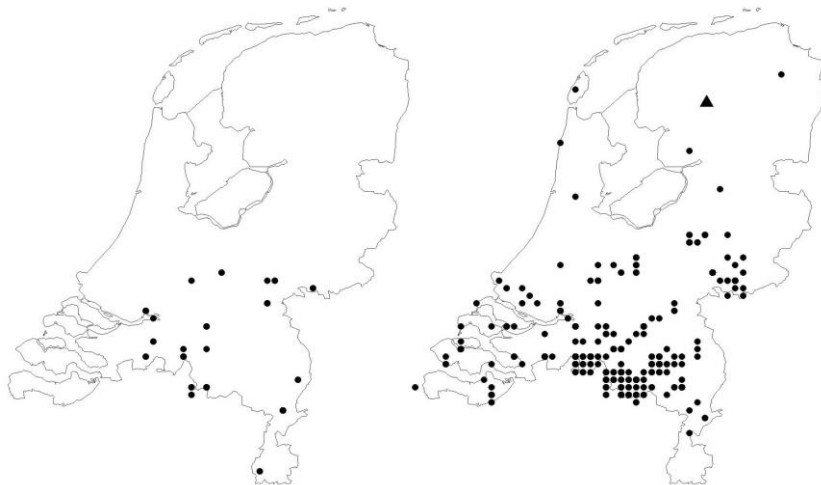
De eikenprocessierups, en hierbij gaat het wel uitsluitend om de rups, is een beruchte. Iedereen kent ze wel uit het nieuws, de rupsen met de brandharen, die bij sommige mensen (hevige) huidirritaties kunnen veroorzaken. De zeer kleine haartjes kunnen gemakkelijk met de wind meegevoerd worden en zo op fietsers of wandelaars, die in de omgeving van de rupsen vertoeven, terecht komen.

Zoals de naam al zegt, zet het vrouwtje van de eikenprocessierups de eitjes af op eik. In het voorjaar komen ze uit waarna de kleine rupsjes beginnen te vreten van de eikenbladeren. De rupsen zitten met vele exemplaren dicht bij elkaar in grote dichte spinsels op eikenstammen of -takken. Vanuit deze spinsels verkennen de rupsen in een lange "optocht" de eikenbomen op zoek naar voedsel. Vandaar ook de naam processierups.

Het mannetje van de eikenprocessierups heeft een spanwijdte van 14 – 16 mm., het vrouwtje is een fractie groter. Het mannetje heeft een grijzige tot bruinige basiskleur met op de voorvleugels een aantal donkerder gekleurde dwarslijnen die daarmee twee banden vormen. Het vrouwtje is wat geliger van kleur, met vagere dwarslijnen.

In de naamlijst van Kuchlein en De Vos (1999) wordt *T. processionea* ingedeeld bij de Thaumetopoeinae, een onderfamilie van de tandvlinders (familie Notodontidae). In de thans veel gebruikte naamlijst van Fauna Europaea (www.faunaeur.org) wordt de soort ingedeeld in een aparte familie, processievlinders (Thaumetopoeidae).

De eikenprocessierups is een soort die vooral in de jaren '90 een behoorlijke opmars gemaakt heeft in Nederland. Ook daarna heeft de soort zich nog behoorlijk weten uit te breiden. Om een beeld te krijgen van de verspreiding in Nederland, zijn de waarnemingsgegevens uit het gezamenlijke bestand van de Werkgroep Vlinderfaunistiek en de Vlinderstichting (databestand Noctua) opgevraagd en verwerkt in de volgende figuur.

Het linker kaartje toont de waarnemingen van de eikenprocessierups tot het jaar 1990. Deze stippen zijn op basis van 59 records uit het databestand Noctua. In het rechter kaartje worden de waarnemingen vanaf 1990 weergegeven. De stippen in dit kaartje vertegenwoordigen maar liefst 629 records uit het databestand, een behoorlijke toename dus van het aantal waarnemingen vanaf 1990. Vooral de laatste jaren breidt de soort zich ook in noordelijke richting uit.

mannetje Eikenprocessierups (*T. Processionea*)

Foto: www2.nrm.se/en/svenska_fjarilar/t/images

Het driehoekje in het rechter kaartje staat voor de waarneming van een mannetje van de eikenprocessierups in het afgelopen seizoen. Dit betrof de eerste waarneming van de soort in Friesland. De vlinder werd door Marten Hunneman gevangen op licht, op 2 augustus, in de tuin net buiten Gorredijk. Het is bekend dat vooral de mannetjes van de eikenprocessierups zwerven en daarbij (ver) buiten hun

“normale” verspreidingsgebied terecht kunnen komen. Waarschijnlijk betrof de vlinder in Gorredijk ook een zwervend mannetje. Vanwege de vrij recente uitbreiding van de soort in noordelijke richting, alsmede de eerste Friese waarneming te Gorredijk in het afgelopen seizoen, is het goed mogelijk dat de eikenprocessierups zich in de nabije toekomst vaker zal laten zien in Friesland. Of we daar echt blij mee moeten zijn valt te betwijfelen. In het zuiden van het land is de soort op plekken een ware plaag, vanwege de brandharen die voor overlast zorgen. Daar wordt de soort dan ook met diverse middelen bestreden. Zo worden ze besproeid met een (biologisch) bestrijdingsmiddel of worden de rupsennesten weggebrand of –gezogen. Of de soort zich in Friesland zo massaal zal vestigen en er hier eveneens dergelijke drastische maatregelen uitgevoerd zullen (moeten) worden, zal in de toekomst blijken. Vooralnog is de eikenprocessierups een interessante toevoeging aan de Friese nachtvlinderfauna.

Cucullia absinthii

Het genus *Cucullia* (binnen de familie Noctuidae, uilen) kent in Nederland zes verschillende soorten, waarvan twee soorten slechts incidenteel zijn waargenomen. Daarnaast zijn er nog twee soorten van het genus *Shargacucullia*, die een vergelijkbare vorm en formaat hebben als de *Cucullia*'s (*Shargacucullia verbasci* en *Shargacucullia scrophulariae*). Het zijn allemaal vrij forse uilen met een “gestroomlijnd” uiterlijk, door de vrij smalle en puntige vleugels.

Tot voor kort waren er uit Friesland drie *Cucullia*-soorten bekend. De kleinste daarvan is *Cucullia chamomillae*. Deze soort komt vrijwel niet op licht. Mogelijk is de soort daardoor algemener dan vermoed wordt, op basis van de waarnemingsgegevens. Als rups is de soort echter vrij gemakkelijk te vinden, op de voedselplant kamille. *C. chamomillae* lijkt behoorlijk op de algemeen voorkomende *Cucullia umbratica*. Deze soort komt wel op licht en is forser dan *C. chamomillae*. Verschillende soorten kruiden staan op het menu van de rupsen van *C. umbratica*. De derde in Friesland voorkomende soort is *Cucullia asteris*. Het voorkomen van deze soort in onze provincie is vrijwel beperkt tot het waddengebied omdat de soort hier zeeaster als voedselplant heeft.

Een in Nederland minder algemene soort is *Cucullia absinthii*. Deze soort is vooral bekend uit het midden en zuiden van het land en wordt de laatste jaren meer gezien en vooral als rups gevonden. De rupsen hebben een prachtige camouflage en lijken perfect op de bloemen van de voedselplant bijvoet (*Artemisia vulgaris*).

Net als de vorige soort breidt ook *C. absinthii* zich naar het noorden toe uit. Inmiddels is de soort ook in Friesland waargenomen. Begin september werd er door Jeroen Voogd uit Ede een rups gevonden op een plek in zuidelijk Friesland. Nadere gegevens over deze waarneming ontbreken vooralnog. In de volgende Flinterwille zal op deze waarneming teruggekomen worden.

Cnaemidophorus rhododactyla

Op 1 juli van het afgelopen seizoen ving Hilco Meijer in zijn tuin in Drachten een exemplaar van de vedermot (familie Pterophoridae) *Cnaemidophorus rhododactyla* op licht. Een aantal vedermotten is erg lastig van elkaar te onderscheiden, maar *C. rhododactyla* is met z'n vrij forse formaat en oranje-rode kleur en kenmerkende tekening eigenlijk met geen andere soort te verwarren. Het betrof de eerste waarneming van deze soort in Friesland.

Naar aanleiding van de waarneming is contact opgenomen met Cees Gielis uit Lexmond, specialist op het gebied van vedermotten. Hij noemde het een erg leuke en verrassende vondst. Vooral omdat de soort eigenlijk alleen voorkomt op plaatsen waar kalk in de grond zit. Dit is ook de reden dat de soort vooral in Zuid-Limburg en in de Hollandse en Zeeuwse duinen waargenomen is. De Friese vindplaats Drachten ligt dan ook behoorlijk uit de richting van het "normale" verspreidingsgebied van de soort.

Diverse soorten vedermotten zijn relatief gemakkelijk overdag of in de schemering uit de vegetatie op te jagen en komen in verhouding veel minder op licht. Bij *C. rhododactyla* is dit eigenlijk net andersom en komt de soort juist goed op licht, aldus Gielis.

De rupsen van *C. rhododactyla* zitten op verschillende rozensoorten, bijvoorbeeld hondsroos, maar ook gekweekte soorten. De rupsen zitten in spinsels in de bloemen.

Onderzoek oranjjetip-eitjes op look zonder look (*Alliaria petiolata*). John Boosman

Vorig jaar heb ik in mijn wildeplantentuin in Earnewâld onderzoek gedaan naar de ei-afzet van oranjjetipjes op pinksterbloemen (Vlinders 2007 nr. 2). Begin mei 2007 heb ik hetzelfde gedaan op look zonder look planten. Ik ben een paar weken eerder met onderzoek begonnen dan vorig jaar, omdat dit jaar de oranjjetipjes in mijn tuin door het warme weer veel eerder vlogen. In 2006 tussen 25 april en 2 juni, in 2007 tussen 5 april en 15 mei. In tegenstelling tot vorig jaar groeiden in mijn tuin nu weinig pinksterbloemen, maar des te meer look zonder look. Vooral de planten die in de volle zon stonden bevatten veel eitjes, die in de schaduw niet of nauwelijks. Toch vond ik op planten die in de halfschaduw van bomen stonden nog wel enige eitjes.

Ik heb me de vraag gesteld of de vlinders bij het ei-leggen op look zonder look, net als bij de pinksterbloem, ook rekening houden met de hoogte en/of het aantal bloemhoofdjes van de waardplant. Omdat ik soms meerdere eitjes of rupsen op één plant vond, vroeg ik mij af wat het criterium voor de vlinder is om één of meerdere eitjes op één plant te leggen: de hoogte van de plant of het aantal hawwtjes of misschien beide. Die laatste vraag is interessant omdat rupsen in elkaars nabijheid kannibalistisch gedrag vertonen. Om te voorkomen dat er meer

eitjes gelegd worden, scheidt de vlinder bij het ei-leggen een afschrikkend feromoon af.

Tellen van de hauwtjes

Om hier achter te komen heb ik alle look zonder look planten in mijn tuin geïnventariseerd op eitjes en vervolgens de hoogte en het aantal hauwtjes en/of bloemhoofdjes ervan genoteerd. Als referentie heb ik ook de planten onderzocht, die in de buurt van de planten met eitjes stonden, maar waar geen eitjes op gelegd zijn. In totaal vond ik 186 planten en daarvan bevatten 59 slechts 1 eitje of 1 rups en op 19 planten zaten 2 of meer eitjes of rupsen.

Van de 108 planten die geen eitjes bevatten, heb ik willekeurig 78 uitgekozen om te vergelijken met 78 planten die wel eitjes hebben. Het bleek dat het gemiddelde aantal hauwtjes bij planten met eitjes significant meer was dan bij planten zonder eitjes (zie grafiek 1).

Ook heb ik het aantal hauwtjes vergeleken van planten met 1 ei en planten met meer eitjes. Van de 59 planten met 1 eitje heb ik willekeurig 40 uitgekozen om te worden getoetst. Hierbij bleek het gemiddelde aantal hauwtjes bij planten met meer dan 1 eitje significant meer te zijn dan die met slechts 1 ei (zie grafiek 1). Deze laatste conclusie heb ik in de literatuur niet terug kunnen vinden.

Verder onderzoek toonde aan dat 90% van de planten met 1 ei tussen de 6 en 25 hauwtjes had per plant. Meer dan 1 eitje (84%) werd voornamelijk gelegd op planten met meer dan 25 hauwtjes. Van deze laatste groep vinden we het tweede of derde eitje vooral op zijstengels met hauwtjes die in de regel niet dicht bij elkaar liggen.

Metten van de hoogte

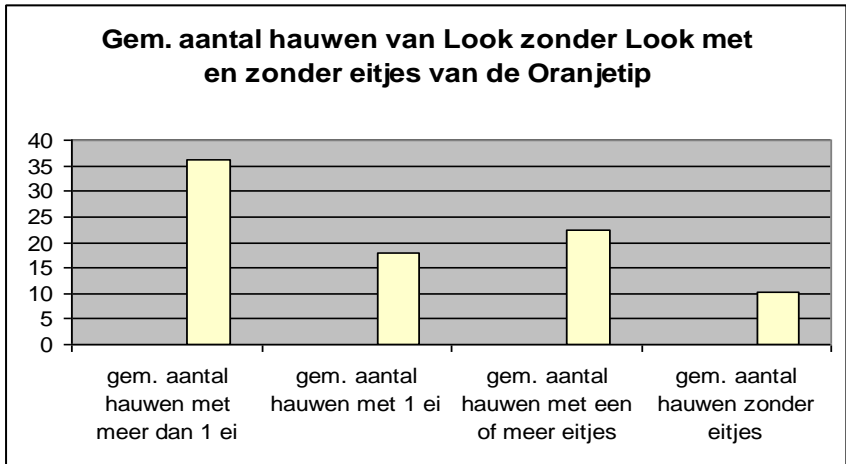
Na het toetsen van de gemiddelde hoogte van 78 planten met en zonder eitjes bleek dat de gemiddelde hoogte van planten met eitjes significant hoger was dan van de planten zonder eitjes.

Ook bij vergelijking van 40 planten met 1 ei met 19 planten met meer dan 1 ei bleek dat de gemiddelde hoogte van planten met meer dan 1 eitje of rups significant hoger te zijn dan die van de planten met slechts 1 eitje (zie grafiek 2).

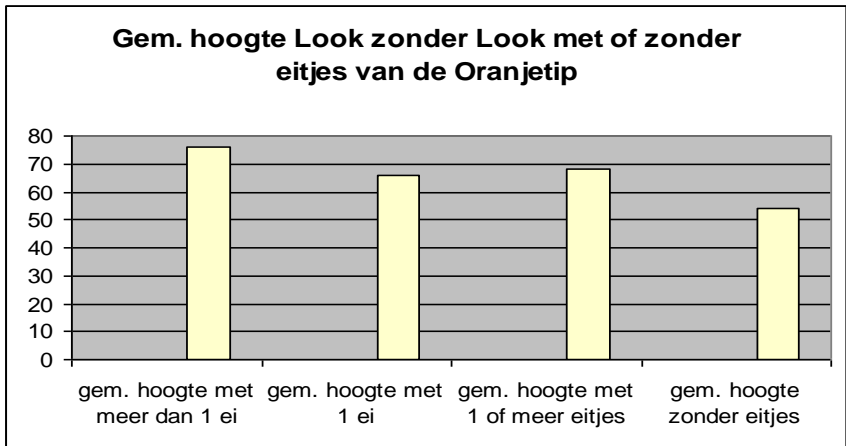
Ook deze laatste conclusie ben ik niet in de literatuur tegengekomen.

Eén eitje werd gelegd op planten met een hoogte tussen 33 en 99 cm., terwijl meerdere eitjes op één plant werden gelegd op planten met een hoogte tussen 58 en 96 cm.

Grafiek 1

Grafiek 2

Conclusie:

Net als bij de ei-afzet op pinksterbloemen, blijkt het vrouwtje haar eitjes op look zonder look op de hoogste planten en met de meeste hauwtjes af te zetten. Tevens was ik nieuwsgierig naar de “voorwaarden” waaronder een tweede of derde eitje wordt gelegd. Het is immers bekend dat er bij meer rupsen op een plant kannibalisme kan optreden. Daarom heb ik ook de hoogtes en het aantal hauwtjes

vergeleken van planten met 1 ei met die van planten met meerdere eitjes. Op pinksterbloemen is de hoeveelheid voedsel beperkt en kan maar één rups per plant overleven. Op look zonder look echter blijken meerdere rupsen op één plant te kunnen overleven mits de plant voldoende hoog is (>58 cm) en een groot aantal hauwtjes heeft (>25). Kennelijk heeft de vlinder dan geen hinder meer van het afschrikkend feromoon.

Wespvinders (Sesiidae) en feromonen Gerrit Tuinsta

Dagvlinders, micro-nachtvlinders en macro-nachtvlinders. Dit zijn de drie groepen binnen de geheelomvattende groep van de vlinders. Binnen de macro-nachtvlinders zijn er een behoorlijk aantal soorten dagactief. Maar ook onder de micro's zijn dagactieve soorten, bijvoorbeeld langsprietmotten (familie Adelidae). Het zijn allemaal echte nachtvlinders, maar overdag vliegend. Spontaan wel te verstaan. Want al struinend door een kruidenrijke of heideachtige vegetatie, kunnen heel wat nachtvlinders opgejaagd worden, waaronder zich ook soorten bevinden die normaal gesproken echt niet spontaan (overdag) zouden zijn gaan vliegen.

Een goede methode om diverse soorten spanners te zien te krijgen is door langs een mooie gevarieerde bosrand te lopen en daarbij regelmatig aan de struiken of twijgen te schudden. Veel vlinders zullen hierbij opgeschrikt worden en wegvliegen. Maar uit eigen wil zouden de meeste hiermee gewacht hebben tot in de schemering of nog later op de avond.

Ook zijn er nachtvlindersoorten die zowel (spontaan) dagactief als 's nachts zijn. Een voorbeeld hiervan is de welbekende gamma-uil (*Autographa gamma*). Op heideterreinen kun je 'm overdag soms in grote aantallen aantreffen. Maar de soort komt 's nachts ook goed op licht.

Een groep nachtvlinders die uitsluitend dagactief is, is die van de wespvlinders (familie Sesiidae). Wespvlinders hebben, zoals de naam al zegt, een wespachtig uiterlijk. Een leek zou een wespvlinder niet direct als een vlinder bestempelen. Vleugels van wespvlinders zijn maar voor een klein deel bedekt met schubben en voor de rest dus doorzichtig. Vergelijkbaar met bijvoorbeeld de vleugels van de glasvleugelpijlstaart (*Hemaris fuciformis*). Duitsers noemen de wespvlinders heel toepasselijk "Glasflügler" en in Engeland wordt de naam "clearwings" gebruikt. Ook de kleuren van wespvlinders komen overeen met die van wespen, zwart, met gele of rode tekening, vooral de beharing op het lichaam.

Wespvinders zijn heel interessante vlinders. Niet alleen vanwege hun aparte uiterlijk maar vooral ook vanwege hun biologie. Zo leven de rupsen van wespvlinders in wortels, stammen of takken van kruiden, struiken of bomen. Daarbij komt dat de rupsen van wespvlinders twee of drie jaar nodig hebben om te volgroeien en vervolgens te verpoppen.

Op de Nederlandse naamlijst (1999) staan 14 soorten wespvlinders. Eén daarvan, *Synanthedon hector*, is een adventief. In 1987 en 1988 werd deze soort gevonden

in Prunussen die afkomstig waren uit Japan. Twee andere soorten, *Chamaesphacia tenthrediniformis* en *C. empiformis*, zijn op grond van hun uiterlijk niet van elkaar te onderscheiden. Het is überhaupt niet helemaal duidelijk of het hier wel om twee aparte soorten gaat. Het onderscheid schijnt 'm in het gebruik van verschillende voedselplanten (wolfsmelksoorten) te zitten. Overigens zijn van beide soorten geen waarnemingen uit Friesland bekend. Ditzelfde geldt voor de soort waarvan de rups op verschillende soorten klaver (vooral rolklaver) zit, *Bembecia ichneumoniformis*. Deze soort komt in Nederland voor op (kalk)graslanden in Limburg.

De drie soorten wespvlinders die niet uit Friesland bekend zijn, zijn de enige Nederlandse soorten die (als rups) kruidachtige planten op het menu hebben staan. Uit Friesland zijn dus tien soorten wespvlinders bekend, waarvan de rupsen allemaal in wortels, stammen of takken van houtige gewassen leven. Met uitzondering van de frambozenwespvlinder (*Pennisetia hylaeiformis*) en de bessenwespvlinder (*Synanthedon tipuliformis*) zijn alle waardplanten (echte) struiken dan wel bomen.

Hoewel wespvlinders dagactief zijn, worden ze maar (zeer) weinig waargenomen. Mede daardoor is het verspreidingsbeeld van de meeste soorten wespvlinders waarschijnlijk verre van volledig. In de nieuwe nachtvlinder-gids staat bij het voorkomen van de meeste soorten "zeldzaam" of "weinig waargenomen". Dit laatste klopt ongetwijfeld, maar of het eerste ook klopt, valt te betwijfelen. Mogelijk zijn verschillende soorten veel algemener dan aangenomen wordt, op basis van beschikbare waarnemingsgegevens.

De meeste soorten wespvlinders zijn lastig te vinden, althans als imago. Zo zijn ze vrij klein en zijn het snelle vliegers. Wel zijn het bloembezoekers. Braam is een goede voedselplant voor verschillende soorten. In de duinen worden wespvlinders soms waargenomen op bloeiende liguster. Om de imago's te zien te krijgen zou men dus veel bloeiende planten en struiken af kunnen zoeken. Een uitzondering vormt de grootste (in Nederland voorkomende) wespvlinder *Sesia apiformis*. Deze soort wordt ook wel hoornaarvlinder genoemd. Hoewel de meeste mensen deze soort waarschijnlijk nooit gezien hebben, kan de soort als imago toch vrij gemakkelijk gevonden worden. In de vliegtijd (in het bijzonder juni) zitten de vers uitgekomen vlinders in de ochtend ($\pm 8-10$ uur) op ooghoogte op populierenstammen. De vlinders zijn vroeg in de ochtend uit de pop gekropen, uit het onderste deel van de populierenstammen. De rupsen van deze soort leven

namelijk in de wortels van populieren. Vlak voor de verpopping maken de rupsen een gang omhoog en een "kamertje" in of vlak achter de bast van de populier, waarin ze verpoppen. Vlak voordat de vlinder uit de pop komt, breekt deze door het laatste stukje van de bast heen zodat de vlinder ruim baan heeft om uit te komen. Ook de pophulzen en (oude) uitvlieggaten zijn gemakkelijk te vinden in bijvoorbeeld populierenlanen.

Er is echter een erg goede methode om wespvlinders te zien te krijgen en daarmee de aanwezigheid vast te kunnen stellen. Dit kan door te werken met feromonen. In de natuurlijke situatie worden de mannetjes door de vrouwtjes aangetrokken doordat ze feromonen (sexlokstoffen) verspreiden. De mannetjes kunnen deze stoffen op grote afstand waarnemen om vervolgens de vrouwtjes te kunnen vinden. Men is er in geslaagd om deze feromonen na te maken. De Pherobank in Wageningen verkoopt de feromonen in de vorm van dispensers. Dit zijn plastic buisjes of rubberen dopjes waarin de feromonen (onzichtbaar) opgeslagen zijn. Bij een wat hogere temperatuur komen de feromonen uit de dispensers vrij. Vandaar ook dat deze zo koud mogelijk bewaard moeten worden. Door de dispensers op de juiste plek en in de vliegtijd op te hangen, komen de feromonen vrij en worden ze door de wind meegenomen. Zo komen ze (hopelijk) terecht bij de mannetjes die er geen idee van hebben dat het kunstmatige feromonen zijn en dus niet in de gaten hebben dat ze niet naar een vrouwtje vliegen maar naar de dispenser. Nadat ze hier gearriveerd zijn, en dat is meestal al na een paar minuten nadat ze opgehangen zijn, vliegen ze er nog een paar keer omheen om vervolgens tot de conclusie te komen dat het niet om een vrouwtje gaat waarmee gepaard kan worden. Voor de meeste Nederlandse wespvlinders zijn de feromonen nagemaakt. Sommige soorten hebben (vrijwel) hetzelfde feromoon. Zo komen de mannetjes van de elzenwespvlinder (*Synanthedon spheciformis*) op het feromoon af dat eindelijk van de bessenwespvlinder is.

Een aantal jaar geleden heb ik een keer gewerkt met feromonen en dat leverde vrij goede resultaten op. Omdat ik dat dit jaar opnieuw wilde gaan doen en de Pherobank een bestelling pas in behandeling neemt indien het te besteden bedrag minimaal 130 euro bedraagt (terwijl de afzonderlijke feromoondispensers slechts zo'n drie euro kosten), heb ik contact gezocht met een aantal mensen met de vraag om mee te doen met een gezamenlijke bestelling. Dit resulteerde uiteindelijk in een tiental personen die meededen (Friesland, Groningen en Drenthe). Met de zeven feromonen konden acht verschillende soorten gelokt worden.

Vrijwel alle personen die feromoondispensers tot hun beschikking hadden, hebben er in het afgelopen seizoen, in meer of mindere mate, mee gewerkt. De resultaten waren zeer wisselend. Een aantal personen had helaas geen resultaat, anderen wel. Het resultaat heeft natuurlijk te maken met de mate waarin ermee gewerkt wordt, maar uiteraard ook dat de feromonen in een potentieel geschikt biotoop gebruikt worden. Daarnaast is het uiteraard van belang om dit in de vliegtijd van de betreffende soort te doen en is het tevens belangrijk om het op het juiste tijdstip van de dag te doen. Terwijl de ene soort juist in de ochtend op het feromoon afkomt, doet de andere dit juist in de namiddag.

In het afgelopen seizoen zijn door vijf personen in totaal 293 exemplaren van zeven verschillende soorten wespvlinders op de feromonen aangetroffen. De enige

soort die niet waargenomen werd is de berkenwespvliender (*Synanthedon culiciformis*). Mogelijk komt dit doordat de dispensers ietwat laat in het seizoen beschikbaar waren. In combinatie met de betrekkelijk vroege vliegtijd van deze soort en het warme voorjaar kan dit ertoe geleid hebben dat de soort niet waargenomen werd.

Het aantal wespvlinders dat per locatie op het feromoon afkwam varieerde sterk, van één tot zo'n 75. Op 3 juni werd het feromoon van de bessenwespvliender gebruikt in een volkstuinencomplex bij Drachten, waarbij om ongeveer 16.00 uur de feromoondispenser geplaatst werd op een plek met veel bessenstruiken. Na nog geen halve minuut verscheen de eerste vlinder bij de dispenser en na ongeveer 10 minuten waren zo'n 75 exemplaren geteld. Dit moet een optimale plek voor deze soort zijn geweest, want op een plek met enkele bessenstruiken, even verderop, werden "slechts" 25 exemplaren geteld en achterin het complex verscheen er slechts één exemplaar bij de dispenser. Dit toont wel aan dat het feromoon inderdaad op de juiste plek gebruikt moet worden.

Bessenwespvliender (*Synanthedon tipuliformis*) komt aanvliegen bij het feromoon. De dispenser zit in een zakje van vitrage.

foto S.G.Sinnema

In totaal werden in 2007 de volgende aantallen van de verschillende soorten wespvlinders door de feromonen aangetrokken:

- *Paranthrene tabaniformis* (populierenwespvlinder) – 64 exemplaren, 3 locaties
- *Pennisetia hylaeiformis* (frambozenwespvlinder) – 14 exemplaren, 2 locaties
- *Synanthedon formicaeformis* (wilgenwespvlinder) – 26 exemplaren, 7 locaties
- *Synanthedon myopaeformis* (appelwespvlinder) – 3 exemplaren, 3 locaties
- *Synanthedon specifformis* (elzenwespvlinder) – 48 exemplaren, 5 locaties
- *Synanthedon tipuliformis* (bessenwespvlinder) – 126 exemplaren, 5 locaties
- *Synanthedon vespiformis* (eikenwespvlinder) – 2 exemplaren, 1 locatie

Degenen die de feromonen het afgelopen jaar niet gebruikt hebben of geen resultaten hadden, maar natuurlijk ook de anderen, kunnen volgend jaar gewoon opnieuw aan de slag met de dispensers. Tenminste als deze diep ingevroren bewaard worden. Want dan kunnen ze jarenlang mee! Op de najaarsbijeenkomst zal ik een aantal foto's laten zien met betrekking tot het gebruik van de dispensers. Ook zal ik foto's tonen van een aantal soorten wespvlinders.

Mutaties ledenlijst

Nieuwe leden:

Dhr. J.H. Boersma
Langwarderdyk 14
8521 NE St. Nicolaasga
Tel. 0513 – 432210

Dhr. A. Van der Heijden
Swettebuorren 7
8495 HL Oldeboorn
Tel. 0614349219

Mevr. M. Pemmelaar - Groot
Freulewei 6
8412 CD Hoornsterzwaag
Tel. 0516 - 463680

Adreswijziging:

Dhr. L. de Zee
Martrihoeve 26
8502 CZ Joure
Tel. 0513 – 795028

Dhr. J. Jonker
Marten Janswei 15
8408 JB Lippenhuizen
Tel. 0513-464852

Overleden:

Dhr. K. Smit, Oudeschoot

Noteer deze data in uw agenda!

- zaterdag 27 oktober   Bijeenkomst sectie Snellen te Lexmond.
- zondag 28 oktober   Bijeenkomst NEV-Noord te Leeuwarden.
- zondag 11 november   Najaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland
in de Fûgelhelling te Ureterp, aanvang 14.00
uur.
- zaterdag 24 november   Bijeenkomst sectie Ter Haar te Lexmond..
- zaterdag 26 januari   Determinatiedag te Hemrik, aanvang 11 uur.
- zondag 27 januari   Bijeenkomst NEV-Noord te Drachten.
- zaterdag 9 februari   NEV-winterbijeenkomst te Utrecht.

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@wanadoo.nl
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@cs.com
Luut de Zee	penningmeester Martrihoeve 26 tel. 0513 - 795028	8502 CZ Joure luut.de.zee@zonnet.nl
Jannie Sinnema-Bloemen	bestuurslid Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@wanadoo.nl
John Boosman	bestuurslid Koaidyk 5 tel. 0511-539238	9264 TT Earnewâld john.boosman@wanadoo.nl
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten gerrittuinstra@wanadoo.nl
Contributie	€ 5,00 per jaar. Girorekening 7223259 t.n.v. L.D. de Zee, Joure	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: s.g.sinnema@wanadoo.nl info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:	www.vlinderwerkgroepfriesland.nl	
e-mail adres:	info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	